

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2909

1724

17

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՒՆ Գ. Ա.

№ 2.

2002

34

Ի Ն Չ Է Ս Ի Ֆ Ի Լ Ի Ս Ը

ԱՇԽԱՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բժ. ԱՐՏ. ԲՈՒԿՈՐԳՆԱՆԻ

Ս. ՊԵՏԵՐՐՈՒԻԿ

Ն. ՍՊՈՐՏՈՒԹՅԱՆ ԵՊՈՒՆԻՍՏԻՏԵՏ

1891.

616.9

F-94

2010

610
55-ԲՈ

ՀՐԱՏԱՐԱՐՆԵՐ Գ. Ե.

№ 2.

616.9
Բ-94

ԻՆՉ Է ՍԻՖԻԼԻՍԸ

«Դեղ անիւր բժշկի պարտքն
է, բայց հիւանդութիւնից նա-
խագգուշացնելը՝ նրա բարձ-
րագոյն կոչումը»:

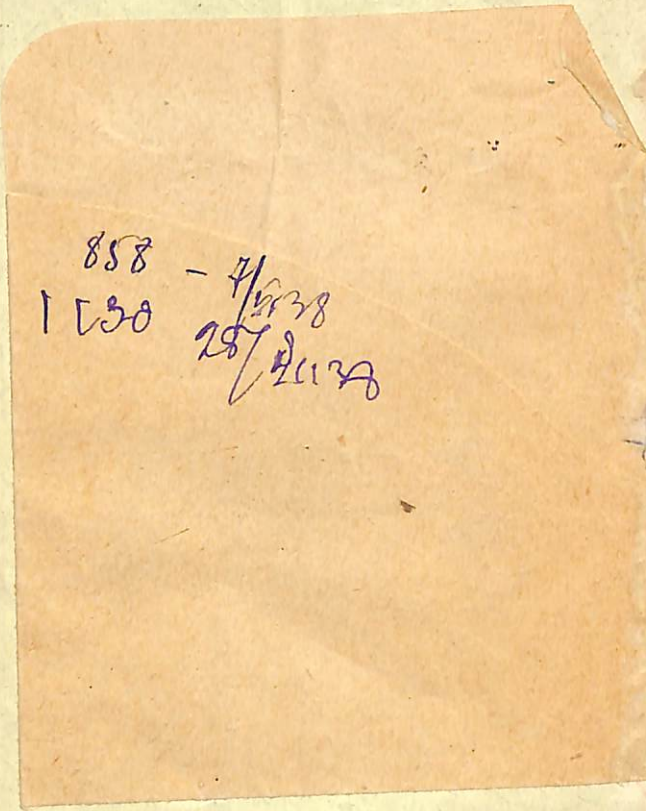
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ

ԲԺ. ԱՐՏ. ԲՈՒԳՈՒԴԵԱՆ

Ս. ՊԵՏԵՐՐՈՒԻԿԻ.

ՏՊԱՐԱՆ Ի. Ն. ՍՊՈՐՏՈՒՇՈՎԻ
1891.

858 - 4/838
1 530 257 2128

06001

16454

010
00-22

ԵՐԿՈՒ ԽՍՍԲ

ԻՐԻՆԻ ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 22 марта 1891 года.

Նրբէք հիւանդութեան մասին խօսել ամօթ չէ, ինչ տեսակ հիւանդութիւն կուզէ լինի: Միֆիլիսը արեան հիւանդութիւն է և աւելի փաստակար քան թէ խօլերան կամ ժանտախտը, որովհետեւ այդ հիւանդութիւններէց հարկաւոր է զգուշանալ մի որոշ ժամանակ, որից յետոյ նրանք անցնում են, իսկ սիֆիլիսից հարկաւոր է զգուշանալ ամէն մի օր, ամէն մի ժամ: Միֆիլիսը փաստակար է մանաւանդ նրանով, որ գլխաւորապէս ոչնչացնում է մեր երիտասարդ սերունդը, որի վրա լինում է առհասարակ մեր ապագայի յոյսը: Միֆիլիսի զոհերը մեծանում են աւելի այն ժամա-

Типография И. Н. Скорородова (Надеждинская, 43).

*

նակ, երբ մարդիկ չունեն հարկաւոր
գաղափարը դրա մասին, չը գիտեն ինչ-
պէս զգուշանալ նրանից կամ հիւան-
դանալով ինչպէս վարուեն, որ հիւան-
դութիւնը չունենայ զարհուրելի հե-
տեանքներ: Այս դրքուկի նպատակն է
մեր ժողովրդին փոքր ի շատէ հասկա-
ցողութիւն տալ սիֆիլիսի մասին, իսկ
մի քանի ժամանակից յետոյ յոյս ու-
նեմ լոյս ընծայելու մի աւելի ընդար-
ձակ աշխատութիւն այդ հիւանդու-
թեան մասին:

Ա. Բոֆորտեան

10 նոյեմբեր. 1890 թ.
Ս. Պետերբուրգ.

Սիրելի Պէտրոզ,

Հեռանալով քեզանից դէպի Սովկաս՝
ես քեզ խոստացայ այնտեղից գրել մեր
հայրենիքի առողջապահական դրու-
թեան մասին, որը քեզ այնքան հե-
տաքրքրում է: Առ այժմ բաւականա-
նում եմ քեզ գրել այն զարհուրելի
հիւանդութեան վրա, որ կոչւում է սի-
ֆիլիս (աթէշակ, սրխըմմա, քիֆթ):

Իմ այստեղ եղած ժամանակ եկաւ
ինձ մօտ բժշկուելու մի կին ու ցոյց
տուեց մեծ մատի վրա մի վէրք. ես
հարցրի, թէ ի՞նչեց է գոյացել այդ վէր-
քը. նա պատմեց թէ նրա տղայ Արա-
մին ծեծել է հարեանի տղայ Աարա-
պետը և նա (կինը) դուրս է եկել պաշտ-
պանելու իր որդուն ու քաշել է Աարա-
պետի ախանջը, Աարապետն էլ սաստիկ

կծել է նրա մատը և ահա երկու շաբաթից յետոյ սկսել է գոյանալ այդ կոշտ վէրքը: Ահա վէրքի նշանները. վէրքի շուրջը ուռած է ու պնդացած, միջում կայ փոքր ինչ թարախ. վէրքը շոշափելիս՝ կարծում ես թէ նրա տակը մի ամուր բան կայ, վէրքը ոչ ցաւում է և ոչ քոր է գալիս: Յետոյ քննելով կինարմատին՝ տեսայ, որ նրա մարմնի վրա կան վեր տուած մուգ-կարմրագուն բծեր առանձին-առանձին, իսկ գլխի վրա մաղերի մէջ՝ դեղնագուն մոմի պէս բշտիկներ, որոնց կարելի է եղունգով վերցնել: Խեղճ կինարմատ, եթէ զիտենար, որ վարակուած է սիֆիլիսով...

Աս բերել տուի իսկոյն փոքրիկ Աարապետին, որը կծել էր նրա մատն ու նայելով նրան՝ սարսափեցի: Սիրելի Գէորգ, Աարապետը համարեա ձայն չունէր, նրա բերանի մէջ շրթունքի վրա կար մի մեծ կոշտ վէրք, յօնքերն ու գլխի համարեա բոլոր մաղերը թափած էին, աչքերից հոսում էր թարախ ու կուրծքը ծածկուած էր թարախ բռնած բշտիկներով: Այսպիսով Աարապետն էլ ունէր

սիֆիլիս ու նա վարակուած պիտի լինէր հարեան երեխաներից խաղալու ժամանակ: Աարապետը վարակել էր իմ ծանօթ կինարմատին. այդ կինարմատը ունէր մի փոքրիկ եօթ ամսական աղջիկ Սաթինիկ անունով, որի շրթունքների, նոյնպէս և մարմնի վրա կային սիֆիլիսի բշտիկները: Կնչքան վատ սովորութիւն է մեր մէջ, որ ծիծ տուող կանայք, բացի իրանց երեխաներից, կերակրում են և ուրիշներին. ահա այս էր պատճառը, որ հարեանի կինը ծիծ տալով Սաթինիկին՝ ինքը վարակուել էր սիֆիլիսով ու յետոյ նոյնպէս վարակել իրա մատղաշ երեխային: Ռբքան անմեղ զոհեր...

Երկրորդ օրէնակ: Ահալ ինձ մօտ մի սիրուն, բայց գունաթափ ու նիհար կինարմատ ու յայտնեց որ իրան որդի չէ մտում, թէպէտ ծնել է չորս անգամ, բայց բոլորն էլ օրպակաս՝ չորս-հինգ ամսական վիժուել են մեռած. Հինգերորդ երեխան միայն ծնուել է կենդանի, բայց նա էլ ութ օրից յետոյ մեռնում է. բոլոր երեխաների մարմիններն

էլ ծածկուած են եղել մեծ-մեծ բշտիկներով ու վէրքերով: Նա սրտամեց, որ նրա մարդը սովորաբար լինելով՝ զնում է մեծ քաղաքներից ապրանք բերելու: Ահա երեւի այդ մեծ քաղաքներումն է նա սիֆիլիս ստացել անառակ կանանց հետ յարաբերութիւն ունենալով ու վարակել իր սիրուն ու ազնիւ կնոջը ու հետեաբար՝ իր ամբողջ սերունդը:

Երրորդ օրինակ: Եկաւ ինձ մօտ կրկին մի 25 տարեկան երիտասարդ ու ասաց. «Եթէ ինձ չըբժշկես, ես ինքս ինձ կը սպանեմ: գլուխս գիշերները սաստիկ ցաւում է, այնպէս որ չեմ կարողանում քնել, ոտիս ոսկորները այնպէս սաստիկ են ցաւում, որ ցաւից շատ անգամ լալիս եմ...» Նս քննեցի հիւանդին. նրա ձայնը բոլորովին կարուած էր, կոկորդում չունէր փոքրիկ լեզուակը, այլ մի մեծ վէրք. նրա հետ խօսելիս՝ բերանից գալիս էր դարշելի հոտ, որովհետեւ արդէն փտել էին նրա քթի ոսկորները. նա հազում էր ու նրա մարմինն ունէր ընդհանուր դեղնութիւն. վարակուած էին արդէն նրա թոքերը,

լնարդը, փայծաղն ու աչքերը, որից կարող էր նա մինչև անգամ կուրանալ: Այս երիտասարդը վարակուել էր մի անառակ կնոջից ու ամաչելով, որ ծնողներն ու բարեկամները չիմանան, նա գնացել է ծածուկ մի մօլլայի մօտ, որ նա դեղ անէ. մօլլան ի հարկէ համ փողերն է առել, համ էլ խեղճ հիւանդին այս սարսափելի դուրսէան մէջ գցել, այնպէս որ նա ոչինչ բան չի կարողանում անել, ոչ մի բանի այլ ևս պէտք չէ ու ապրում է աշխարհիս վրա իբրև մի աւելորդ արարած... Եթէ գնար նա իր ժամանակին իսկական, հմուտ բժշկի մօտ և ոչ մօլլաների մօտ, ի հարկէ նա այսպիսի օրի չէր հասնիլ: Աէտք է առհասարակ զգուշ լինել, չը վարակուել ու խելք ունենալ՝ դոնէ վարակուելուց յետոյ մարդավարի բժշկուելը:

Այդ զարհուրելի հիւանդութիւնը չը գիտէ ոչ հասակ, ոչ դիրք... նրանով կարող է վարակուել թէ՛ հարուստ, թէ՛ աղքատ, թէ՛ ծերունի, թէ՛ նորածին մանուկ, թէ՛ մինչև անգամ դեռ մօր արգանդում եղած երեխան.

նրանով կարող են վարակուել ոչ թէ միայն անբարոյականները, այլ և բոլորովին բարոյական մարդիկ՝ զլիաւորապէս անզգուշութիւնից, օրինակ ծաղիկ կտրող Գանակից (եթէ նա մաքուր չէ), համբուրից, ծխախոտից, մի բաժակով ջուր կամ զինի խմելուց, մի ամանով կերակուր ուտելուց և այլն: Սիֆիլիսը սկզբում երևում է այնտեղ, որին ուղղակի կպել է վարակիչ թոյնն ու ապա տարածւում է ամբողջ մարմնի մէջ:

Մարդկութեան այդ զարհուրելի ցեղը—սիֆիլիսը մանուկ է մեր քաղաքները, զիւղերը... Նա, բացի նրանից որ բազմապատուում է զոհերը իր վարակումով, ամբողջ սերունդներ դարձնում է անընդունակ ամէն բանի: Ո՞րքան տանջանքներ է կրում սիֆիլիսոտ հիւանդը. ամէնահարուստն անգամ այնքան է իրան կորցնում, որ օրական հացի կարօտ կարող է մնալ ու որքան կան սիֆիլիսոտ աղքատներ գոնէ գուռ թրե եկող: Ո՞ւստաստանում միայն հարիւրից հինգ-վեց մարդ համարեա հիւանդ է

սիֆիլիսով, ուրեմն մօտ եօթը միլիօն ժողովուրդ, այդքան հոգի կարող էին մի ամբողջ պիտութիւն կազմել...

Սիֆիլիս ստացող հիւանդը չը պիտի թաղցնէ հիւանդութիւնը կամ պահէ, ամաչի բժշկի դիմելու, որովհետեւ եթէ նա սաստկացաւ, այլ ևս դժուար է լինում նրա բժշկելը: Հիւանդը չը պիտի ամաչի, որովհետեւ, ինչպէս ասացի, անբարոյական կեանքը չէ միայն հիւանդութեան պատճառը. տեսնում ես մի երեխայ կամ ընկերիդ ըստ առողջ, համբուրում ես նրան, ուտում ես նրա հետ միեւնոյն զգալով, խմում եմ ես միեւնոյն բաժակով, ի՞նչ գիտես թէ նրա բերանը լեքն է սիֆիլիսի բշտիկներով, թէ նա հիւանդ է, մինչև անգամ նա ինքը կարող է չը գիտենալ, և ահա ստացար սիֆիլիսը:

Սիֆիլիս կարելի է ստանալ և անուղղակի կերպով, օրինակ դալաքը հանում է սիֆիլիսոտ հիւանդի ատամը, յետոյ գալիս է նոյն գազով քո ատամը հանում ու դու սիֆիլիս կարող ես ստանալ. կտրում են քո երեխայի

Ճաղիկը, բայց ճաղկի հիւթը վերցրած է մի ուրիշ հիւանդ երեխայից ու քո անմեղ մանուկը կարող է սիֆիլիս ստանալ: Մեր մէջ քանիսն են թագցնում հիւանդութիւնը ոչ թէ միայն իրանց ծնողներից ու բարեկամներից, այլ և մինչև անգամ բժշկից ու պատճառ են դառնում այդ անխիղճ մարդիկը ուրիշ անմեղների վարակուելուն... Բայց մի ուրիշ պատճառ էլ կայ, որ հիւանդը չէ դիմում բժշկին, այդ այն է որ սիֆիլիսի վերքերը, բշտիկները չեն ցաւում: Հիւանդն այսպիսով սկզբում ուշադրութիւն չէ դարձնում, այն ինչ նրա ամբողջ մարմինը վարակուած է, իսկ թէ ինչ է լինում որս հետեանքը՝ ես կասեմ փոքր ինչ յետոյ:

Սիֆիլիսն երբէք ինքն իրան չի գոյանում ու ոչ էլ ինքն իրան կանցնի, նա ունի մի քանի աստիճաններ:

Առաջին աստիճանն այն է, երբ մարմնի մի որևէ մասի վրա դուրս է գալիս մէկ, շատ հազիւ՝ երկու վերք, որի շուրջ ուսած ու պինդ է լինում: այդ վերքը դժբաղդաբար չէ ցաւում ու մրմրում:

Մի քանի ժամանակից յետոյ ուռչում են վերքի մօտակայ խուլերը, օրինակ՝ եթէ վերքը մասի վրա է ուռչում են արմունկի կամ կոնաստակի խուլերը, եթէ նա սեռական անդամի վրա է ուռչում են աճուկների խուլերը: Այս ուռած խուլերը նոյնպէս չեն ցաւում: մի քանի շաբաթից յետոյ հիւանդի դոյնը թռչում է, նրան դողացնում է, տաքացնում: Հիւանդը իրան թոյլ է զգում, — նա արդէն բոլորովին վարակուած է:

Երկրորդ աստիճանի ժամանակ մարմնի վրա դուրս են գալիս կարմրաւուն բծեր, բշտիկներ, հիւանդի ձայնը կտրւում է, մազերը թափւում են, կրբեմնապէս կարող է և փորը ցաւել, ուտել ու խմել դժուարանում է, որովհետեւ բերանի ու կոկորդի մէջ կան սպիտազուն վերքեր համարեա արծաթէ հինգ կօպէկանոցի նման. այդ տեսակ վերքեր լինում են և նրա յետանցքում: Այս բոլոր երևոյթները դարձեալ կարող են անցնել, եթէ հիւանդը կանոնաւոր բժշկուել սկսի, հակառակ դէպքում՝ բշտիկները դարձեալ երևում են ու հիւանդութիւնն աւելի

ու աւելի սաստկանում է... Վանիսն են զոհ գնում սիֆիլիսին՝ ծածկելով հիւանդութիւնը կամ զիմելով մօլա- ներին, դալլաքներին ու «հեքիմ-պա- ուաներին» և ոչ իսկական հմուտ բժրշ- կին, որը կարող էր այդ դէպքում միշտ օգուտ բերել շատ քիչ բացառութիւնով, օրինակ՝ եթէ հիւանդի քիթը փակ է կամ բոլորովին ընկել սիֆիլիսից, բժիշկը խօսքի կարող նոր քիթ ստեղծել:

Նրբ սիֆիլիսի երրորդ աստիճանն սկսում է, այն ժամանակ կաշուի մէջ ու կաշուի տակ դուրս են գալիս ուռուցք- ներ, որոնք կարող են հասնել մինչև ոսկորները. նրանք չեն ցաւում ու կա- մաց-կամաց սկսում են փափկիլ, յետոյ կարմրելով՝ բացւում են ու դառնում են վէրքեր, որոնք երկար ժամանակ չեն լաւանում: Այդ ուռուցքները կարող են պատահել ոսկորների վրա և ու- ղեղի մէջ ու կարող են շատ մեծանալ: Աէտք է տեսնել զիշերները հիւանդի տանջանքները, երբ նրա զլուխն ու ոս- կորները ցաւում են... շատ անգամ հիւանդի ոսկորներից մի կտոր փտում

է ու ընկնում... ցաւում են սաստիկ նրա մկանունքներն ու հիւանդն իրան հաւատացնում է թէ ոսկրաքամի (րե- մատիզմ) ունի: Շատ անգամ հիւան- զի թոքերից արին է հոսում, նա այր- ւում է տաքութեան մէջ ու վերջա- պէս մեռնում .

Սիրելի Վէորդ, սիֆիլիսը մի լաւ յատկութիւն ունի, այդ այն է, որ նրան մի քանի բացառութիւնով առհասարակ կարելի է բժշկել, թէպէտ դրա համար հարկաւոր է ունենալ մեծ համբերու- թիւն ու խստիւ պէտք է կատարել բժշկի պատուէրները: Բայց կրկնում եմ՝ պէտք է ամէն կերպ աշխատել չք վարակուելու, որովհետեւ թէպէտ դեղ անելը բժշկի պարտքն է, բայց հիւան- դութիւնից նախազգուշացնելը նրա բարձրագոյն կոչումը: Սիֆիլիսի մա- սին պէտք է խօսել բաց, առանց քա- շուելու, որպէս զի ամէն մարդ զիտե- նայ, որովհետեւ սիֆիլիսի տարածուելն ու զարգանալը մեծ կապ ունի բա- րոյականութեան հետ, — որտեղ բարոյա- կանութիւնն ընկնում է, այնտեղ քանի

գնում տարածւում է սիֆիլիսը, — այս պատճառով կրկնում եմ՝ ամէն մարդ հասկացողութիւն պիտի ունենայ սիֆիլիսի մասին: Ահա մի օրինակ մէկ ուսումնարանի 12 տարեկան աշակերտ սովորութիւն ունէր հաւաքել փողոցներում կիսով չափ ծխուած ծխախոտներ ու ծնողներէջ ծածուկ ծխել: Նա վարակւում է սիֆիլիսով այդ ծխախոտների մէկից, իսկ այդ հիւանդից վարակւում են նոյն ուսումնարանի եօթն աշակերտներ, գլխաւորապէս բան ուղեւորով ու բերանն առնելով հիւանդ երեխայի մատիտը կամ նրա կծած խնձորը, հացը... Թող լաւ իմանան այս օրինակը մեր վարժուհիներն ու վարժապետները, — ամենայն աշակերտ պէտք է ունենայ իր մատիտն և այլն:

Ինչ օգուտ, եթէ դիտենաս, սիրելի Պէդրգ, որ սիֆիլիսը բժշկում են սնդիկով (սուլեմա, սուլէյման), իօդով, մուշ տալով*) կամ զանազան դէկօքսներ

*) «Սուլե տալը» կամ «բուղ տալը» համարեա թողած է բժշկականութեան մէջ:

խմացներով: Գեո Աստուած մի արասցէ, որ դու հիւանդանաս, բայց մեթէ հիւանդանալով պիտի սկսես ինքդ քեզ բժշկելը կամ դիմես զանազան մօլաներին ու «հեքիմ-պառաւներին», չէ որ եթէ կացինդ կտրուում է փինաչուն չես տալիս, որ նա նորոգէ, այլ դարբնին, — սիֆիլիս ունեցողին էլ կարող է բժշկել միայն իսկական բժիշկը: Ատ անգամ մեզ մօտ ասում են՝ «եթէ Աստուած կամենայ, հիւանդը կը լաւանայ», կամ «եթէ հիւանդը մեռաւ, ասում են՝ «Աստուած կամքն էր»... 2^է որ Աստուած մեզ խելք է տուել որ մեր լաւն ու վատը մենք հասկանանք, որ կարողանանք մեզ կառավարել, եթէ ամէն բան Աստուծ վրա գցենք, էլ ինչու էր նա մեզ բանական մարդիկ ստեղծում և ոչ անբան անասուններ: — 2^է որ եթէ քո հրացանը կտրուում է, դու դիմում ես հրացանագործին նորոգել տալու. հակառակ դէպքում ի՞նչպէս պիտի պաշտպանես քեզ քո թշնամուց. չէ որ նա կարող է քեզ սպանել կամ զերկուսիդ ներխուժել քո բոլոր ստացուածքը:

1003
10090

կարող է նա քեզ ստիպել մոռանալ քո ընտանեկան սրբութիւնը, ազգութիւնն ու մինչև անդամ քո Աստուածը...

Աստուած մարդուն զէնք է տուել մաքառելու իր մարմնի թշնամու հիւանդութեան դէմ, այդ զէնքն է մարդու խելքն ու բժշկի խորհուրդները: Պէտք է մարդը լաւ հասկանայ իր խելքով, որ հիւանդութեան համար բժիշկ կայ և ոչ մօլաներ ու հեքիմ-քաւթարներ, որոնք ոչ թէ բժշկում, այլ իրանց ազիտութիւնով աւելի սաստկացնում ու բարդացնում են հիւանդութիւնը:

Պէտք է մաքառել սիֆիլիսի դէմ ու դրա համար հարկաւոր է նրա մասին խօսել բաց, արձակ, ամէն տեղ, պէտք է մարդիկ ճանաչեն իրանց այդ զարհուրելի թշնամուն, որպէս զի կարողանան նրա դէմ կռուիլ:

Ահա սիֆիլիսի դէմ նախազգուշացնող մի քանի կանոններ:

1) Անառակ կանանցից հեռու մնալ, որովհետև սրանցից

1003

համարեա կէսը վարակուած են սիֆիլիսով:

2) Աստիածաւոր կնոջ հետ մեր ձաւորութիւնից յետոյ իսկոյն սեռական անդամը հարկաւոր է լաւ լուանալ շքաջքով*) կամ երկտոկոս կարբօլկայով**): Բայց նախազգուշացնում եմ, որ այս զեղերի վրա շատ չքայտք է յուսար ամէն մարդ հարկաւոր է, որ մաքուր պահէ իրան մինչև ամուսնութիւնն ու ժամանակին ամուսնանայ: Չարմանալի է, ի՞նչ իրաւունքով աղամարդը պահանջում է որ իր նշանացուն անմեղ, սուրբ և մաքուր լինի, քանի որ ինքը ոչ թէ միայն մաքուր, այլ մինչև ոսկորները վաշցած, ուժից քա-

*) Շքաջուրը կարող է ամէն մարդ ինքը պատրաստել. հարկաւոր է վերցնել մեկ ու կէս թէյի գդալ շիբ (պաղլեղ) և խառնել մի թէյի բաժակ ջրի հետ:

***) Двухпроцентный раствор карболовой кислоты, որ կարելի է ստանալ ամէն մի դեղատնում:

մուած է լինում իր անբարոյական կեանքից:

3) Ամենայն մայր ինքը պարտաւոր է ծիծ տալ երեխային, բայց եթէ ինչ-ինչ պատճառներից ստիպուած (օրինակ՝ թոքախտ) նա չէ կարող այդ անել այն ժամանակ նա պիտի ընդունէ արող ծծնայր, որի առողջութիւնը նախօրօք պիտի քննէ բժիշկը, որովհետեւ շատ յաճախ են պատահում սիֆիլիսոտ ծծնայրներ, որոնք վարակում են մեր երեխաներին: Մայրը առհասարակ չըպիտի թոյլ տայ, որ իր զաւակին ծիծ տան զանազան օտար, հարեան ու մինչև անգամ մօտիկ ծանօթ կանայք:

4) Ազախիներն ու խոհարարները կարող են շատ անգամ սիֆիլիս տարածել: Ահա մի օրինակ. մի համեստ ու ազնիւ տիկին գնում է խոհարանն ու առնելով աղախնու ձեռքից դգալը՝ տեսնում է սպասի համր. աղախնու այտը (թուշը) այդ ժամանակ կապած է լինում, որի պատճառը նրա ասելով իբր

թէ ատամի ցաւն է լինում: Արեք շաբաթից յետոյ տիկնոջ շրթունքի վրա երևում է կոշտ վերքը, իսկ եօթը շաբաթից յետոյ նրա ամբողջ մարմնի վրա դուրս են գալիս սիֆիլիսի բշտիկները: Բժիշկը գալիս է, քննում աղախնին ու տեսնում է, որ նա սիֆիլիս ունի, որից և վարակուել էր նրա տանտիկինը:

5) Ատանգամ գալլաքները ատամ հանելու, կոտոշ կպցնելու, կամ ածիլելու ժամանակ վարակում են մարդկանց իրանց անմաքուր գործիքներով: Ահա մի օրինակ. մի պարոն գնում է գալլաքի մօտ մօրուքը ածիլելու, գալլաքն անզգուշութիւնով ածիլելով չանկուել էր նրա այտից (թշեց) փոքր ինչ վերեր. որոշ ժամանակից յետոյ այդ տեղում երեաց կոշտ վերքը, որը հետզհետէ այնքան մեծացաւ, որ անցաւ աչքը, որից և կուրացաւ այդ պարոնը: Ի հարկէ գալլաքը այդ պարոնից առաջ ածիլել էր ուրիշ սիֆիլիսոտի մօրուքը, սիֆիլիսի թոյնն

անցել էր ածելիի վրա, որից և այս թշուառ պարոնին: Այս պատճառով հարկաւոր է որ դալաքը գործիքները գործածելուց առաջլաւ լուանայ թունդ սպիրտով:

6) Ծաղկի հիւթը կարելի է առնել միայն առողջ հորթից և ոչ երեխայից, որովհետև այդ երեխան կարող է հիւանդ լինել, որից և կը վարակուի պատուաստողը:

7) Սիֆիլիսով վարակուածը պէտք է զգուշ մնայ, որ ուրիշին չը վարակէ, ով խղճմտանք չունի, նա մարդ չէ, նա պիտի իր գործածելու իրերը—շորերը, կերակրի ամաններն և այլն բոլորովին առանձին ունենայ:

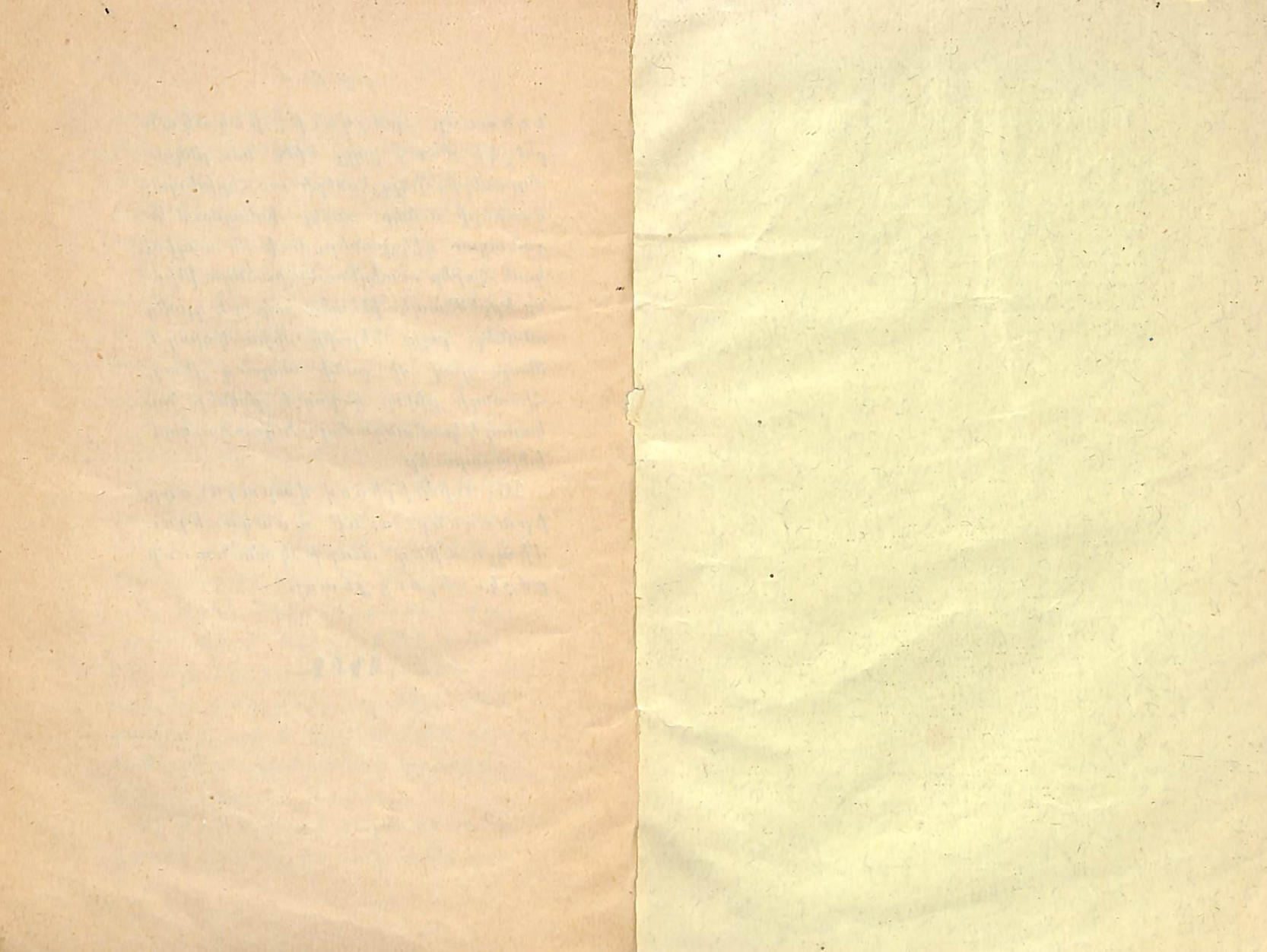
8) Եթէ մէկը երբեքից է վարակուած է եղել սիֆիլիսով, նա երբէք չը պիտի գործածէ ոգելից խմիչքներ, այսինքն զինի, դարեջուր, օղի և այլն: կարելի է գործածել միայն այն ժամանակ, երբ բժշկը թոյլ կը տայ:

9) Սիֆիլիսով վարակուածը կարող է առողջանալ, եթէ կա-

նոնաւոր բժշկուի իսկական բժշկի մօտ, բայց եթէ նա ընկաւ մօլլաների, ֆելլզէրների ու հեքիմ-պառաների ճանկը, որոնք խմացնում են զանազան դէկօքաներ, մուխ են տալիս, կամ հաբեր ուտեցնում, հիւանդութիւնը երբեմնապէս թէպէտ կարող է զրսից անցնել, բայց ներսից միշտ կարող է մնալ, որով մի քանի տարուց յետոյ հիւանդի քիթը կարող է ընկնել, նա կարող է կամ անդամալուծ դառնալ կամ խելագարուել:

10) Սիֆիլիսով վարակուողը իրաւունք ունի պսակուելու միայն հինգ տարի կանոնաւոր բժշկուելուց յետոյ:

ՎԵՐՉ

334

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԱՅԹԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

- 1) Առաջին օդատակար միջոցներ յանկարծակի Հիւանդութեան և փորձանքի ժամանակ. Ս. Պետերբուրգ. 1891. զինը 5 կօպ. (սպտօուած է):
- 2) Մի քանի խօսք վարակիչ Հիւանդութիւնների մասին. Ս. Պետերբուրգ. 1891. զինը 5 կ. (սպտօուած է):

Գ Ի Ն Ը Զ Ի Ն Գ Կ Օ Պ Է Կ Է:

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0073904

